

Dr. Miliwoje Erić: *AGRARNA REFORMA U JUGOSLAVIJI 1918 — 1941.*
Sarajevo, „Veselin Masleša“, 1958, 547 str.

О аграрној реформи, која је у бившој Југославије спровођена у периоду од 1918 до 1941, прилично се писало и расправљало у пред-ратном периоду, али скоро никад систематски и са потребном дозом објективности. Аутори многобројних чланака, написа и сличних публикација прилазили су проблему површно, заступајући притом интересе ове или оне политичке групе или странке. Ни неколико монографија посвећених овом питању није ни изблиза осветлило карактер, начин извођења, као и економски и социјално-политички значај ове мере. Због свега овога треба свакако поздравити појаву ове обимне студије, пошто она несумњиво попуњава једну осетну празнину у нашој економској литератури.

У првој глави, која обухвата више од једне петине целе књи-ге, на врло опширан и исцрпан начин третирају се основни проблеми и структура пољопривреде у појединим југословенским покрајинама у периоду до 1918. Тако се овде посебно излаже структура пољопривреде Словеније, Хрватске и Славоније, Војводине, Босне и Херцеговине, Далмације, Македоније и Старе Србије, Црне Горе и Србије. Сва ова излагања праћена су великим бројем статистичких и осталих података. Али би се у вези са овим методом излагања могло зажалити што аутор није уложио труда да материју коју садржи ово, у суштини уводно поглавље, изложи на један сажетији и концизнији начин. Иако је овде реч о покрајинама које су се развијале у сасвим различитим историским, економским и осталим условима, ипак је свакако било могуће и другојачије презентирати ову проблематику. На пример, могле су се или изложити заједничке одлике у вези са природним факторима и својинском структуром у пољопривреди које су карактеристичне за поједине покрајине, или да се свих осам покрајина подели на две до три групе према заједничким особинама које су најкарактеристичније за те покрајине и да се о њима говори на једном месту, — а да се после говори и о специфичностима појединих покрајина. Тако би материја била систематски изложена и не би било понављања до којих је нужно морало доћи када се чињенице о свакој покрајини излажу по извесној шеми. Тако се, на пример, скоро стално од једне покрајине до друге поново говори о питању својинске структуре, о улози социјалдемократских партија или о проблему односа сељака и радника, о проблему емигрирања сиромашних сељака, итд.

У другој глави говори се о стварању Краљевине СХС и првим мерама у вези са аграрном реформом. У оквиру ове главе опширно се говори и о присталицама и противницима аграрне реформе, при чему се посебно и опширно изнесе ставови и аргументи богатих и средњих сељака, феудалних земљопоседника, велепоседника, а тако исто и појединих политичких странака или група у односу на ово питање. Можда би се могло дискутовати о томе да ли је ово једноставно дељење на присталице и противнике аграрне реформе најприкладнији метод излагања, пошто су односи у предратном југословенском друштву били у суштини много сложенији. Међутим, у сваком случају нема довољно основа да се посебно говори о ставу бирократије и виших пољопривредних и шумарских стручњака у односу на аграрну реформу. Ово због тога што су чиновници и стручњаци могли имати своја оваква или онаква мишљења о аграрној рефор-

ми, у зависности од својих политичких убеђења, свог социјалног и класног положаја, итд., али они нису претстављали неки посебни фактор и посебну силу у ондашњем друштву и морали су, мање или више интелигентно или савесно, или чак и мање или више лојално, спроводити у живот прописе и директиве владајуће класе у вези са аграрном реформом, па иако их у души или уопште нису одобравали или су пак желели да се овакве мере спроводе много радикалније и одлучније и слично.

У трећој и четвртој глави говори се о субјектима и објектима, циљевима и органима за спровођење аграрне реформе, као и о самом начину њеног извођења у појединим покрајинама Југославије. Посебна пажња поклоњена је извођењу колонизације. Излагања посвећена овом проблему делују врло импресивно на читаоца показујући, ваљда више него сви други примери из праксе предратне Југославије, са колико су нехатности, неодговорности и неприпремљености предратни владајући кругови приступали решавању и спровођењу у живот овако важног питања као што је пресељавање великог броја сиромашног сељака из једних крајева у друге. Истовремено и на овом месту, као и у осталим деловима књиге, видимо са колико су бестидности и нескрупулозности ондашњи политичари искоришћавали прописе у вези са аграрном реформом и колонизацијом и крајњу беду сељака, беземљаша и колониста за своје себичне и уске личне и страначке интересе.

Пета и последња глава односи се на проблеме ликвидације и на економске, социјално-политичке и остале последице аграрне реформе.

У самом уводу књиге аутор изјављује да није сматрао нужним и неопходним компаративна излагања у вези са спровођењем аграрне реформе у неким другим европским земљама, пошто би то, како он каже, „изискивало одговарајућу анализу прилика и историског развитака других земаља, а тим путем дошло би се само до неколико општих закључака који се унапријед могу и претпоставити, јер су се све те реформе, изузев у Русији, одвијале у истом поретку“ (с. 15). Ово се не би могло примити као сасвим тачно. Иако је аграрна реформа у Југославији имала много специфичних обележја, ипак се не би могло устврдити да у овом погледу нема доста сличности са другим земљама, и то зато што су и друштвено-економски и историјски услови у којима су се развијале поједине, пре свега неке балканске и подунавске земље, у приличној мери слични онима у којима се развијала Југославија. Зато би било добро да је аутор, уз једну погоднију композицију целог дела и нешто концизнија излагања, избегао извесна понављања и добио могућност да, не проширујући обим саме књиге, посвети потребну пажњу упоређивању наше аграрне реформе са одговарајућим мерама у другим земљама. Такође би, чини се, било корисно да је аутор дао потребне компарације и између предратне и послератне аграрне реформе и колонизације у нашој земљи. Анализе и подаци у овом смислу учинили би дело потпунијим и још интересантнијим.

Сасвим је природно што су у оваквом раду који се односио на један релативно дуги период, где је требало савладати врло богат чињенични материјал, који увек прети да заведе и најискусније научне раднике, и где је требало анализирати сложене друштвено-економске односе, — могли да се појаве и извесни недостаци и пропусти. Али они ни издалека не умањују вредност овог интересантног дела. Аутор је у њему показао сигурност у коришћењу врло обимне литературе и у приказивању и анализирању великог броја чињеница и података који се односе не само на аграрну реформу извођењу у предратном периоду, него је, праћећи начен спровођења ове аграрнополитичке мере, дао истовремено и анализу друштвено-еко-

номског и политичког развоја Југославије у времену између Првог и Другог светског рата. Због свега тога овај рад претставља кориштан допринос нашој економској науци.

Др. В. Васић

Gabriel Lepointe: MANUEL D'HISTOIRE DES INSTITUTIONS ET DES FAITS SOCIAUX. Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1958, 391 pp.,

Gabriel Lepointe: DROIT ROMAIN ET ANCIEN DROIT FRANÇAIS (BIENS), Paris, Librairie Dalloz, 1958, 325 pp.

Реформа правне наставе која је извршена пре неколико година у Француској, изменила је и у знатној мери проширила наставу историјских предмета а нарочито римскога права за студенте који су одабрали отсек приватног права. По новом наставном плану историјски предмети на том одељку предају се кроз све четири године студија и то: на првој и другој години по два семестра под називом „Историја друштвених установа и чињеница“ (*Histoire des institutions et des faits sociaux*); на трећој години под називом „Римско и старо француско право“ (*Droit romain et ancien droit français*) један семестар, обавезно за све кандидате, облигационо право и један семестар, у алтернацији са предметом економска активност и флукуације (*les fluctuations et l'activité économique*), стварно право (*droit des biens*); и на четвртој години један семестар (под истим називом као и на трећој години) брачно и наследно право и паклони (*régimes matrimoniaux, successions, libéralités*). Књиге Габријела Лепointa писане су према новом наставном плану и намењене су: прва, студентима прве године а друга — студентима првог семестра треће године који су изабрали овај предмет.

1. Прва књига, сагласно службеном програму предмета, обухвата три велика одељка: кратак преглед институција античких медијтеранских земаља (стр. 7—73); детаљан приказ установа римске државе (75—342); и приказ установа Галије у франачкој епоси (343—384).

У првом одељку изложене су прво три основне фазе старих цивилизација: прва до средине XVI века пре н.е., у којој се издвајају три различита центра цивилизације — Египат, Месопотамија и Феникија и Крит —, установљавају велике државе и јавља ембрион међународних организација; друга, од XVI—IX века пре н.е., у којој, после хегемоније Египћана, равнотеже снага Египћана и Хитита и уздицања Ахејаца, долази до пропасти великих држава и уздицања Дораца, Јевреја и Феничана; и трећа, од IX—VI века пре н.е., у којој се води борба између неовавилонског царства и грчких групација и појављује у историји Рим. Затим су изложене основне политичке и правне установе Египта (14—20); основне установе клинописних права Вавилонца и Хитита (20—34), основне установе јеврејског права (34—40), и најзад политичке установе, економски живот, приватно право и „велике политичке идеје“ Грка — специјално Атине (41—73).

У другом одељку је излагање подељено у два периода: период „Старог Рима“ и класични и посткласични период. У оквиру првог периода изложени су најпре „историјски, религијски, економски и друштвени оквири старог Рима“ (77—108); затим извори права 109—115), грађански поступак (116—133); и породични односи и лица која нису сродници а налазе се под влашћу *paterfamilias*-а (133—172). У оквиру другог периода изложене су: „политичке и административне установе“, економија, „интелектуални и религијски миље“ и